

OTEL İŞLETMELERİNDE MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİNİ ETKİLEYEN GÜNCEL GELİŞMELER

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKTÜRK*

ÖZET

Otel işletmeleri rekabetin uluslararası boyutta yoğun olarak yaşandığı bir sektörde faaliyet göstermektedirler. Bu sektörde fiyatların oluşumu hizmeti sunan işletme tarafından değil, çoğunlukla tur operatörleri tarafından tespit edilmektedir. Satış fiyatlarının çok fazla değiştirilemediği bir ortamda işletmenin hayatta kalabilmesi için maliyetlerin etkin bir şekilde yönetilmesi ve orta ve uzun vadede stratejik kararların doğru bir şekilde alınması gerekmektedir. Bu ortamda otellerin iyi çalışan bir işletme bilgi sistemine ihtiyaçları bulunmaktadır. Otel işletmeleri de dâhil olmak üzere işletme bilgi sistemlerinin bel kemiğini muhasebe bilgi sistemleri oluşturmaktadır. Değişime uyumun önemli olduğu bir sektörde muhasebe bilgi sistemlerinin de esnek olması, ihtiyaçlara cevap vermesi gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışmada otel işletmelerinin muhasebe bilgi sisteminde değişime sebebiyet verebilecek güncel gelişmeler üzerinde durulmuştur. Bu gelişmeler bağımsız denetim, bilgi teknolojileri, çevreye duyarlılık, çok boyutlu performans ölçüm sistemleri, kredi derecelendirme, kurumsal yönetim, muhasebe standartları, sermaye piyasaları, USALI ve yalın üretim başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Otel İşletmeleri, Muhasebe Bilgi Sistemi, Güncel Gelişmeler

ABSTRACT

(CURRENT EVENTS THAT AFFECT ACCOUNTING INFORMATION SYSTEM IN HOTELS)

Hotels are running in a market in which competition is hard and international. Generally, prices are determined by not hotels that serving but tour operators. If hotels want to survive in a market in which prices can't be changed easily, they should manage their costs and make mid-term and long-term decisions accurately. In this market, hotels need an information system that runs effectively. Accounting information systems are important parts of the firms' information systems in all firms including hotels. Accounting information systems should be flexible and response all need in this market in which the adaptation to changes is important. Therefore, in this study, current events that affect the accounting information systems are mentioned. These events are explained under these titles: independent auditing, information technology, sensitivity of environment, multi dimensional performance measurement systems, credit rating, corporate governance, capital markets, USALI, lean production.

Keywords: Hotels, Accounting Information System, Current Events

* Akdeniz Üniversitesi, Alanya İşletme Fakültesi, akturk@akdeniz.edu.tr

GİRİŞ

Otel işletmeleri rekabetin uluslararası boyutta yoğun olarak yaşandığı bir sektörde faaliyet göstermektedirler. Bu sektörde fiyatların oluşumu hizmeti sunan işletme tarafından değil, çoğunlukla tur operatörleri tarafından tespit edilmektedir. Satış fiyatlarının çok fazla değiştirilemediği bir ortamda işletmenin hayatta kalabilmesi için maliyetlerin etkin bir şekilde yönetilmesi ve orta ve uzun vadede stratejik kararların doğru bir şekilde alınması gerekmektedir. Bu ortamda otellerin iyi çalışan bir işletme bilgi sistemine ihtiyaçları bulunmaktadır.

Otel işletmeleri de dâhil olmak üzere işletme bilgi sistemlerinin bel kemiğini muhasebe bilgi sistemleri oluşturmaktadır. Değişime uyumun önemli olduğu bir sektörde muhasebe bilgi sistemlerinin de esnek olması, ihtiyaçlara cevap vermesi gerekmektedir. Otel işletmelerinin muhasebe bilgi sisteminde değişime sebebiyet verebilecek güncel gelişmeler yaşanmaktadır. Bu çerçevede çalışmada işletme faaliyetleri ve bilgi ihtiyacı, otel işletmelerinde muhasebe bilgi sistemi konularına değinilerek giriş yapılmıştır. Devamında güncel gelişmeler bağımsız denetim, bilgi teknolojileri, çevreye duyarlılık, çok boyutlu performans ölçüm sistemleri, kredi derecelendirme, kurumsal yönetim, muhasebe standartları, sermaye piyasaları, USALI ve yalın üretim başlıkları altında incelenmiştir.

1. İŞLETME FAALİYETLERİ VE BİLGİ İHTİYACI

İşletmelerin küresel rekabet ortamında yaşamını sürdürmesi ve varlığını uzun süreli olarak devam ettirmesi, adımlarını stratejik olarak planlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk bilgiye dayalı rekabetin önem kazandığı günümüzde uygun ve güvenilir bilginin önemini bir kat daha

arttırmaktadır. Bu özellikleri taşımayan bilgiler stratejik olarak hatalı kararların alınmasına yol açacaktır. Yetersiz ve yanlış bilgiler nedeniyle alınan hatalı kararların yol açtığı problemler kısa vadeli pazarlama önlemleriyle aşılamaz. Özellikle istikrarlı bir biçimde yeni bilgi yaratan ve bu bilgiyi kuruluşun her yerinde kullanan işletmelerin uzun vadede varlıklarını devam ettirebilecekleri görülecektir (Ceran ve Bezirci, 2011:104).

Bir tanım verilecek olursa bilgi, verinin anlamlı sonuçlara dönüştürülmüş şekli olarak, sistem ise aralarında ilişkiler olan parçaların belli bir amacı gerçekleştirmek üzere ilişkisel bir bütün oluşturması olarak tanımlanabilir. Bilgi sisteminin girdisi veri, çıktısı ise bilgidir. Bir işletmede bilgi sisteminin girdisi olan veri işletme içi ve işletme dışı kaynaklardan elde edilir. Bilgi sisteminin dönüşüm sürecinden geçirilen veri, bilgi kullanıcılarının ihtiyaçları ve önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda bilgiye dönüştürülmüş olur. Sistemin çıktısı olarak ifade edilen bilgi ise değişik amaçlarla kullanılmak üzere işletme içi ve dışı kullanıcılara iletilir (Karakaya, 1994: 25).

Bu noktada ilgili taraflara gerekli bilgiyi sağlayan işletme bilgi sistemlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu sistem kurulmadan önce yöneticilerin işletme faaliyetlerinin neler olduğunu belirlemesi gerekmektedir. İşletmenin etkili olarak yönetilmesi için bu yaklaşım önemlidir. Örneğin işletme üç sütundan oluşan bir tablo hazırlayarak, bu tabloda birinci sütuna temel işletme faaliyetlerini, ikinci sütuna bu işletme faaliyetleri için gerekli olan anahtar kararları ve üçüncü sütuna da yöneticilerin bu kararları alma esnasında ihtiyaç duyduğu bilgileri koyabilir. Bu tabloya aşağıda yer verilmiştir (Romney ve Steinbart, 2006: 27).

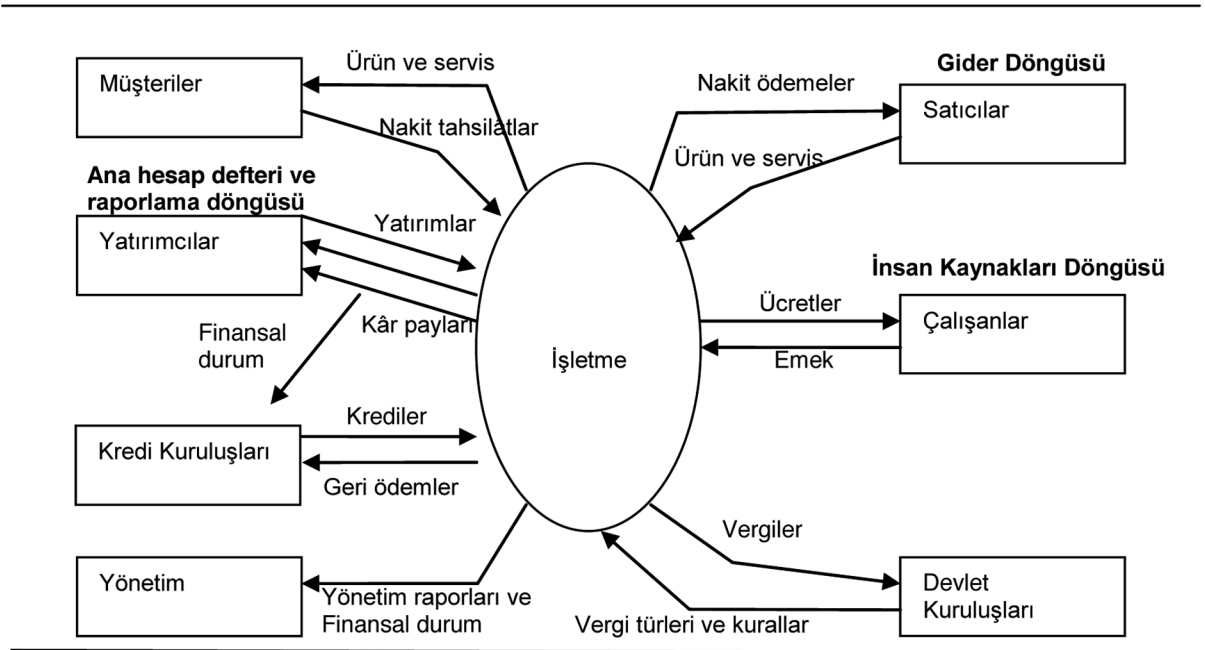
Tablo 1. İşletme Faaliyetleri, Anahtar Kararlar ve Bilgi İhtiyacı

İşletme Faaliyetleri	Anahtar Kararlar	Bilgi İhtiyacı
Sermaye edinimi	Ne kadar, Öz kaynak veya borç, Borçlanma koşulları	Nakit akış projeksiyonları, Tahmini finansal tablolar, Amortisman planları
Binaların ve teçhizatın edinimi	Binaların boyutları, Teçhizat miktarı, Kira veya satın alma, Yer, Yerine koyma süresi	Kapasite tespiti, Fiyat tespiti, Pazarlama çalışmaları, Vergi oranları ve kanunlar
Çalışanların bulunması ve eğitilmesi	Deneyim gereksinimleri, Başvuranların dürüstlük ve beceri düzeyleri, Hangi eğitim	İş tanımlamaları, Başvuranların özgeçmişleri ve yetenekleri
Stok edinimleri	Hangi modeller bulundurulacak, Satın alış fiyatı, Hangi satıcıdan, Nasıl bir stok kontrol modeli	Pazar analizleri, Stok durum raporları, Satıcı performansı ve ödeme koşulları
Reklam ve pazarlama faaliyetleri	Hangi medya, İçerik	Maliyet analizi, Pazar kapsamı
Ürünlerin satışı	Fiyat artış oranı, Doğrudan satış uygulamaları, Kabul edilen kredi kartları	Tahmini satış rakamları, Kredili satışlar, Alıcıların kredibilitesi
Tahsilâtlar	Kredili satış koşulları, Nakit ödemeler nasıl olacağı	Alıcı hesaplarının durumu, Alacakların geri dönüş raporları
Çalışanlara ücret ödemeleri	Ücret miktarı, Kesintiler ve ödememe durumu, Ücret bordroları	Satışlardan komisyon, Zaman temelli ücretlendirme, Diğer ücretleme sisteminin maliyeti
Vergi ödemeleri	Ücret kesintilerinin ödenmesi, Satış vergileri	Kanunlar, Giderler, Toplam satışlar
Satıcılara yapılan ödeme	Kime, Ne zaman, Ne kadar ödeme	Satıcı faturaları, Hesap ödemeleri

(Romney ve Steinbart, 2006: 29)

Bilgi ihtiyacının zamanında ve uygun şekilde karşılanması işletmedeki alt, orta ve üst düzey yöneticilerin kendilerine verilen görevleri başarıyla yerine getirebilmesi için kritik öneme sahiptir. Bilgi ihtiyacı da işletmedeki iş döngüsü

içinde üretim, pazarlama, personel ve muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilir. (Hall, 2013: 5) Bir işletmenin tipik iş döngüsü ve dış çevreyle olan ilişkileri aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 1. Tipik İş Döngüsü ve İşletmenin Dış Çevreyle Olan İlişkileri

(Romney ve Steinbart, 2006: 28)

İşletmedeki bu döngüler tespit edilip anlaşıldıktan sonra sıra sektörün kendine has özellikleri de dikkate alınarak işletme bilgi sistemini oluşturmaya gelir. Çalışmanın devamında sadece bu sisteminin bir parçası olan muhasebe bilgi sistemi üzerinde durulacaktır.

2. OTEL İŞLETMELERİNDE MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİ

Literatürdeki muhasebe bilgi sistemine ilişkin bazı tanımlar şöyledir:

İşletme dışından ortaklar, potansiyel yatırımcılar, yerel yönetimler, vergi kurumları ve kredi kuruluşları gibi, işletme içinden yönetim için finansal yönlü ve karar alma sürecinde gerekli olacak verileri toplayan, sınıflayan, işleyen ve analiz eden organizasyondur (Moscove ve Simkin, 1987: 19).

Yönetimin varlıklar üzerindeki yönetim sorumluluğunu yerine getirmek, işletme eylemlerinin kontrolünü mümkün kılmak, geleceğe ilişkin işletme eylemlerini planlamak için gerekli bilgileri sağlamaya yönelik bir sistem olarak tanımlanabilir (Sürmeli ve Diğ., 2001: 43).

İşletme yöneticilerine bilgi sağlayan, işletmenin kaynaklarının oluşumunu, oluşan bu kaynakların kullanılma biçimini, tüketilen kaynaklar sonucunda meydana gelen artış ve azalışları ve işletmenin mali açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten sistemdir (Bekçi ve Ömürberk, 2007: 99). İşletmedeki veri olarak nitelendirilebilecek faaliyetleri kayıt altına alarak bunları bilgi olarak temel finansal raporlara çeviren ve yönetimin isteği doğrultusunda özel finansal raporlar hazırlayan işletme bilgi sisteminin bir parçasıdır (Hall, 2013: 7).

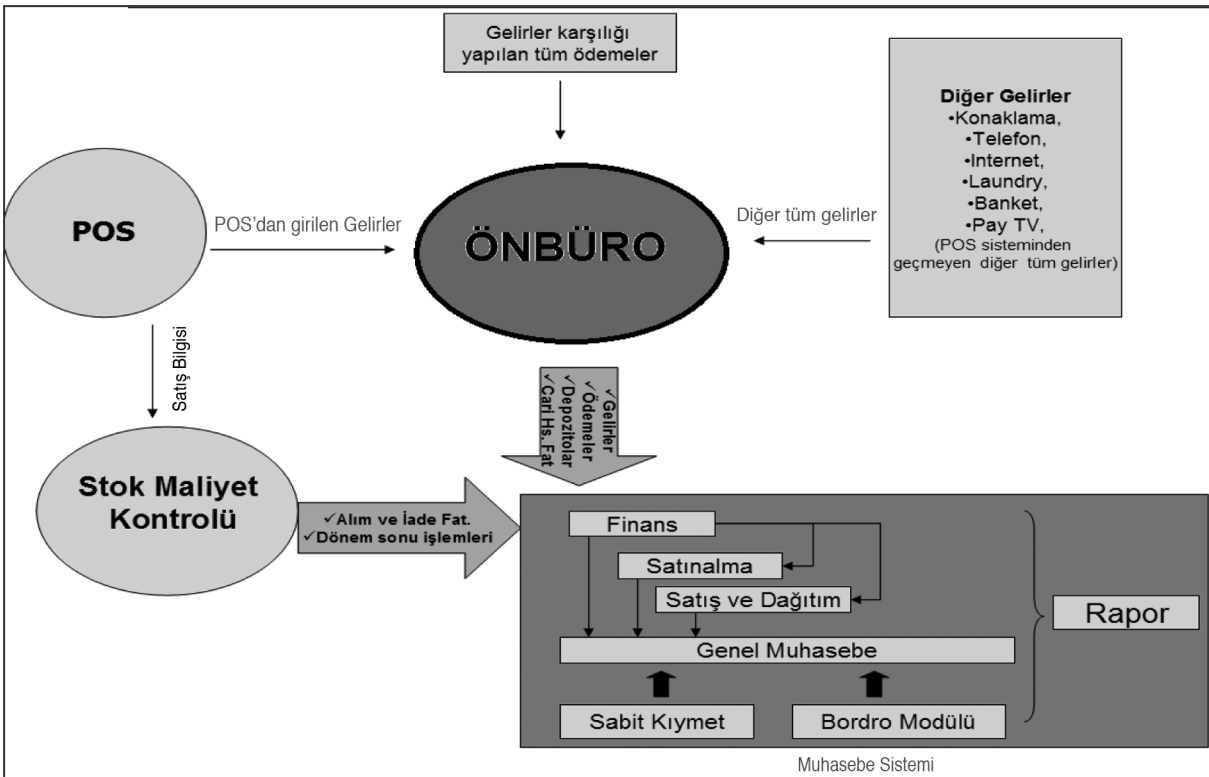
Muhasebe bilgi sistemi, işletmelerin verimliliklerinin artırılması ve iç kontrol sistemlerinin daha etkin çalışması açısından önemlidir. Muhasebe bilgi sisteminin etkin bir şekilde çalışması ve elde edilen bilgilerin etkin kullanımı işletme verimliliğine değişik şekillerde ve önemli boyutta katkı sağlayacaktır. Böylece işletmeler rekabet güçlerini geliştirecekler ve ülkelerin ekonomik kalkınmaları hız kazanacaktır. Ayrıca işletmenin arzuladığı yöne gitmesini sağlayan, sürprizlerle karşılaşmasını önleyen iç kontrol sisteminin de ayrılmaz bir parçasıdır (Yıllancı, 2001: 38).

Muhasebe bilgi sistemi bir işletmede şu temel

faaliyetleri yürütür (Romney ve Steinbart, 2006: 6-7):

- Faaliyetler ve operasyonlar için veri toplama ve kaydetme.
- Planlama, karar verme, uygulama ve kontrol aşamaları için toplanan bu verileri ve bilgileri işleme.
- İşlerin aksamadan sürdürülebilmesi için gerekli kontrolleri sağlama.

Muhasebe bilgi sistemi, otel işletmelerinde Şekil 2’de gösterilen bir örnek iş döngüsü içinde bu temel faaliyetleri yürütür.

Şekil 2. Otel İşletmelerinde İşletme İçi İş Döngüsü

(Fidelio Opera sürümü ile Muhasebe Bağlantısı dökümanı, 2008, http://www3.dogus.edu.tr/memek/operasem/Opera_Muhasebe_iliskisi_New.doc, Erişim Tarihi: 14.01.2014)

Bu temel görevlerin yanı sıra otel işletmelerinde muhasebe bilgi sistemi stratejik yönetim muhasebesi çalışmaları ile işletme bilgi sistemini destekler ve şu anahtar kararların alınmasına da destek olur:

Herşey dâhil (HD) sisteminin uygulanıp uygulanmayacağı: İşletmede HD sisteminin tercih edilip edilmeyeceği veya hangi dönemlerde tercih edileceği ve sonrasında izlenecek yol haritasının tespit edilmesi gerekmektedir.

HD konseptinin tespiti: İşletmeler klasik herşey dâhil, imperiyal herşey dâhil, maksimum herşey dâhil ve ultra/high class herşey dâhil sistemlerinden birisini tercih edebilir ve pazarlama politikalarını bu doğrultuda oluşturur. Yine seçilen konseptin hangi hizmetleri kapsadığı, hangi hizmetlerin ücretli olacağını da netleştirilmesi gerekmektedir.

Oda satış fiyatları: Otel işletmelerinde oda satış fiyatlarının aylara, yerli veya yabancı müşteriye, tur operatörüne, odanın niteliklerine göre tespit edilmesi gerekmektedir.

Açık sezonun tespiti: Otel işletmesinin kaç ay boyunca açık kalacağı tespit edilmelidir. Bu kısa vadede işletmenin tüm faaliyetlerini etkileyecek bir planlamadır.

Personel istihdam ve ücret politikaları: İşletmenin hangi ay ne kadar personel istihdam edeceği, ücretlendirme sistemleri gibi konuların tespit edilmesi gerekmektedir.

Yiyecek-İçecek alım politikaları: Yiyecek içeceğin kalitesi, miktarı, hangi ay ne kadar temin edileceği gibi konuların tespit edilmesi gerekmektedir.

Tur operatörleri: Hangi tur operatörleriyle çalışılacağı ve anlaşma koşullarının tespit edilmesi gerekmektedir.

Satışa hazır tutulacak yatak kapasiteleri: İşlet-

menin açık bulunacağı sezonun yanı sıra ne kadar satışa hazır yatak bulundurulacağı tespit edilmesi gereken bir konudur.

Dış kaynak kullanımı: İşletmenin hangi faaliyetleri kendisinin yürüteceği hangi faaliyetlerde dış kaynaklardan istifade edeceğinin netleştirilmesi gerekmektedir.

Ana faaliyet dışı gelirlerin yönetimi: İşletmenin bünyesinde bulunan ve ana faaliyet dışı gelir imkânı tanıyan gelir merkezlerinin hangilerinin, hangi koşullarda kiraya verileceğinin netleştirilmesi gerekmektedir.

Duran varlık alım politikaları: Otel konseptine uygun hangi duran varlıkların, hangi yöntemler ile edinileceği ve hangi periyotlarda yenileme çalışmalarının yürütüleceği tespit edilmelidir.

Otel işletmeleri bu kararları ticaret ve üretim işletmelerine nazaran çok daha belirsiz bir ortamda almaktadırlar. Otel işletmelerinde hizmetin depolanamaması, üretim sürecinin standardize edilememesi, üretimin misafir ile bir etkileşim içinde gerçekleşmesi, üretimin çalışanların üzerine bina edilmiş olması bu belirsizliğin temel nedenleridir. Bu belirsizlik muhasebe bilgi sisteminin önemini daha belirgin hale getirmektedir. Fakat böyle olmasına rağmen yapılan araştırmalar göstermektedir ki otel işletmeleri hali hazırda iyi çalışan ve yöneticilerin karar almalarını kolaylaştıracak faydalı bilgiler üreten bir muhasebe bilgi sistemine sahip değildirlir (Ivankovic ve Jerman, 2010: 309). Bu eksikliğin giderilmesinde güncel gelişmelerin dikkate alınması yerinde bir uygulama olacaktır.

3. OTEL İŞLETMELERİNDE MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİNİ ETKİLEYEN GÜNCEL GELİŞMELER

Otel işletmelerinde muhasebe bilgi sistemini etkileyen güncel gelişmeler alfabetik sırayla on başlık halinde sunulacaktır.

3.1. Bağımsız Denetim

Bağımsız denetim, işletmenin finansal tablolarının veya kamuya açıklanacak diğer bilgilerin, finansal tablo düzenleme ve raporlama standartlarına uygunluğu hususunda makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla, bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanması ve değerlendirilerek rapora bağlanmasıdır. Finansal tabloların ve bu tabloların dayanağını oluşturan kayıt, belge ve diğer ipuçları üzerinden yürütülen çalışmalara dayanan ve bulguları denetim raporunda özetleyen sistematik incelemidir (Kaval, 2008:10).

Bağımsız denetimin yararları oldukça fazladır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralanabilir (Çelen, 2001: <http://www.ismmmo.org.tr/htmldergikonu.asp?id=2359&did=2&dad=maili>, Erişim Tarihi: 14.01.2014):

- İşletme kayıt ve belgelerine dayalı olarak düzenlenen finansal tabloların gerçeği yansıtıp yansıtmadığını saptar.
- İşletme faaliyetlerinin yasal düzenlemelere uygunluğunu araştırır.
- İşletme yönetimi ve işletme çalışanlarının sahtekârlık yapma eğilimlerinin azalmasına yardımcı olur.
- Finansal tabloların denetlenmesi, devlet tarafından yapılacak bir vergi denetimi riskini azaltır ve ilgili kurumun işletmeye olan güvenini artırır.
- Denetlenmiş finansal tablolar işletme yöneticilerinin alacağı kararlara ışık tutar.
- Finansal tablo ve raporlar üzerinde analizler yaparak, işletmenin ekonomik durumunu yetkili mercilere tam ve güvenilir olarak aktarır. Bu durum, işletmenin kredibilitésini artırır.

- İşletme yönetimi ve çalışanlarının yaptıkları faaliyetlere yardımcı olarak, bu faaliyetlerin etkinliğini artırır.
- İç kontrol sisteminin etkinliğini sağlar.

Günümüzde çağın gereklerine uygun bir yönetim yaklaşımı olan ve kurumsal yönetim ile örtüşen bir uygulama olan bağımsız denetimi, işletmelerin yönetim kurulları ve özellikle girişimcinin bir mecburiyet değil, fırsat olarak görmesi gerekmektedir (Acar ve diğerleri, 2012: 123). Çoğu otel işletmesi için zorunlu olmasa da gönüllü bağımsız denetimin işletme yönetiminin gündemine alınması ve bağımsız denetimin önemli muhataplarından olan muhasebe bilgi sisteminin de buna hazır olması gerekmektedir. Bu gelişmeye ayak uydurmak amacıyla muhasebe bilgi sisteminde şu faaliyetler yürütülmelidir:

- Bağımsız denetim hakkında genel bir farkındalık oluşturulmalıdır.
- Seçilmiş bazı personelin bu konuda daha detaylı bilgiye sahip olması sağlanmalıdır.
- Envanter faaliyetlerine önem verilmelidir.
- Nicelik ve nitelik olarak yeterli personel istihdam edilmelidir.
- Kayıt düzeni gözden geçirilmeli ve mümkün olduğunca bilgi teknolojilerinden istifade edilmelidir.

3.2. Bilgi Teknolojileri

Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler zaman içinde muhasebe bilgi sistemlerinde önemli değişimlere sebebiyet vermiştir. Bilgi teknolojileri verinin işlenmesi, saklanması ve bilgiye dönüştürülmesi sırasında muhasebe bilgi sisteminin işleyişini kolaylaştırmıştır.

Bilgi teknolojilerinin başlıca faydaları şöyle özetlenebilir (Can ve Ceyhun, 2004: 26):

- İşlemlerin izlenmesi daha hızlı ve yalın bir şekle dönüşmüştür.
- Raporların düzenlenmesi daha kolay hale gelmiştir.
- Sonuçları anlamlandırmasında yararlanılmaya başlanılmıştır.
- Hızlı işlem yapıp sonuçları anında ve istenilen detayda verebiliyor olması karar alma sürecini hızlandırmıştır.
- Stok seviyesi devamlı kontrol altında olduğu için aksamalar en aza indirgenmiştir.
- Finansal bilgilerin saklanabildiği bir veri tabanı oluşturularak geçmiş, bugün ve gelecek hakkında bilgi sağlanması için daha az zaman ve enerji harcanması sağlanmıştır.

Fakat bu kolaylıkların yanında, üretilen yığın bilginin nasıl kullanılabilceği sorunu ortaya çıkmıştır. Bu noktada muhasebe bilgi sisteminde şu faaliyetler yürütülmelidir:

- Stratejik yönetim muhasebesi alanında yeterli bilgiye sahip kalifiye personel istihdam edilmeli ve stratejik yönetim muhasebesi uygulamalarından istifade edilmelidir.
- İstatistik, modelleme teknikleri ve bilgi teknolojileri alanında yeterli bilgiye sahip kalifiye personel istihdam edilmeli ve bu uygulamalardan istifade edilmelidir.
- Ön büro ile bütünleşik bir muhasebe paket programı kullanılmalıdır.

3.3. Çevreye Duyarlılık

Günümüzde işletmeler faaliyetlerini yerine getirirken kâr maksimizasyonu, kaynak kıtlığı, ihtiyaçların sonsuz olması, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi ve hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler gibi nedenlerden dolayı çevreye ilişkin birçok soruna neden olmaktadır. Bu sorunlara çözüm bulabilmek için yapılan çaba-

lar, ilk bakışta işletmeler için ilave maliyet anlamına gelse de orta ve uzun vadede maliyetlerin azaltılması ve hatta çeşitli ek gelirler elde etme imkânları oluşturabilmektedir. Otelcilik faaliyetlerinde ise çevreye duyarlılık, günümüzde ayrı bir öneme sahiptir. Her geçen gün turist profiline çevreye daha duyarlı hale geldiği ve rezervasyon sürecinde çevreye önem veren otellerin ön plana çıktığı düşünüldüğünde, çevreye duyarlılık kavramının daha belirgin hale geldiği görülecektir. Bu süreçte yerini almak isteyen oteller gerek ulusal gerekse uluslararası geçerliliği olan belgelere sahip olmak için çaba sarf etmektedirler. İşletme yönetiminin ve diğer ilgililerin çevreye ilgili finansal nitelikteki bilgi ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ise çevre muhasebesi devreye girmektedir (Aktürk ve diğ., 2012: 87):

Çevre muhasebesi işletmenin çevresine vermiş olduğu negatif etkilerin ölçülerek tanımlanması ve bunların muhasebe sistem uygulamalarında öngörülmesidir (Güvemli ve Gökdeniz, 1996: 23).

Çevre muhasebesi bir araç olarak muhasebe bilgi sisteminin işletmenin çevre yönetimi uygulamasına verdiği bir hizmettir. Uygulama sürecinde otel işletmesinin içinde bulunduğu durumlar da dikkate alınarak bu ihtiyaca cevap verebilecek bir muhasebe bilgi sistemi dizayn edilmesi bu gelişmeye uyum açısından önemlidir.

3.4. Çok boyutlu Performans Ölçüm Sistemleri

Kaynakları verimli olarak kullanmak işletmeler için uzun vadede varlıklarını sürdürebilmeleri açısından önemli görülmektedir. Kaynakların verimli kullanımında faaliyet denetimi devreye girmektedir. Günümüzde işletmelerde faaliyet denetimi güncel yöntemlerin kullanılmasıyla geleneksel yapısının dışına çıkmış ve farklı bir renge bürünmüştür. Geleneksel yöntemler maliyet-

ler üzerinde yoğunlaşırken, güncel yöntemlerde işletme çok boyutlu olarak mercek altına alınmaktadır (Aktürk ve Özgür, 2011: 17).

Bu güncel yöntemlerin geleneksele göre gün geçtikçe önemini artırdığı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa’da birçok işletmenin çok boyutlu performans ölçüm sistemlerini tercih ettiği görülmektedir (Speckbacher ve diğ., 2003: 361).

Otel işletmelerinde bu yöntemlerin başında gelen değer zinciri analizi, ekonomik katma değer analizi, hata türü ve etkileri analizi, kıyaslama, kurumsal karne, mükemmellik modeli, müşteri değer analizi, paydaş temelli performans değerlendirme, lynch-cross performans piramidi, performans prizması, veri zarflama analizi gibi çok boyutlu performans ölçüm sistemleri kullanılabilir. Bu yöntemlerin vergi muhasebesinin hâkim olduğu bir muhasebe bilgi sistemi ile uyumlu çalışma imkânı yoktur. Vergi için bilgi üreten bir muhasebe bilgi sistemi çok boyutlu performans ölçüm sistemlerinin isteklerine cevap veremez. Örneğin kurumsal karne uygulayan bir otel işletmesinde, işletmenin finansal boyutun yanı sıra müşteri, iç süreçler ve öğrenme-gelişme boyutlarıyla da ele alınması ve bu bilgilerin sayısallaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle muhasebe bilgi sistemlerinin uygulanacak çok boyutlu performans ölçüm sisteminin gereklerini karşılayabilecek şekilde dönüştürülmesi gerekecektir. Bu noktada bu gelişmeye uyum sağlamak amacıyla muhasebe bilgi sisteminde şu faaliyetler yürütülmelidir:

- Seçilen performans ölçüm sisteminin gereklerine cevap verebilecek kalifiye personel istihdam edilmelidir.
- Bazı çok boyutlu performans ölçüm sistemlerinin -örneğin kurumsal karne gibi- paket programları bulunmaktadır. Bunlardan istifade edilmelidir.

3.5. Konaklama Sektörü İçin Tek Düzen Muhasebe Sistemi (USALI)

İlk versiyonu 1926 yılında New York Oteller Birliği tarafından yayınlanmıştır. 2006 yılında “American Hotel and Lodging Association” (AH&LA) ve “Hospitality Financial and Technology Professionals” (HFTP) tarafından güncellenmiş ve 10. versiyonu yayınlanmıştır. Amacı otel işletmeleri de dâhil olmak üzere konaklama işletmeleri için tek düzen bir hesap planı oluşturmak, işleyişini düzenlemek, bilanço ve gelir tablolarını kıyaslanabilir hale getirmek ve bu sektöre özgü önemli oranların nasıl hesaplanacağını tespit etmektir. Bu düzenlemeler başta yönetim olmak üzere ilgili diğer tarafların doğru kararlar almalarına uygun bir zemin hazırlamaktadır (Lamelas ve Filipe, 2012: 289-290).

Türkiye’de otel işletmelerine özgü bir hesap planı söz konusu değildir. Bu noktadan hareketle otel işletmeleri için tavsiye niteliğinde “Uniform System of Accounts For The Lodging Industry” (USALI) gibi bir yol haritasının bulunması ve muhasebe bilgi sistemleri dizayn edilirken bunun dikkate alınması faydalı olacaktır. Burada görev işletmelerden ziyade üst merciler olan ilgili bakanlık, kurum ve odalara düşmektedir.

3.6. Kredi Derecelendirme

Derecelendirme, işletmelerin gerek finansal verileri gerekse finansal olmayan verilerinin mevcut ve geçmişteki performanslarının değerlendirilerek, işletmenin gelecek performans tahminleri çerçevesinde standart bir puan verme işlemidir. Derecelendirme, işletmenin taşıdığı riskin ya da karşı tarafın maruz kalacağı riskin sayısallaştırılmasıdır. Derecelendirme, işletmelerin performanslarının objektif kriterlere göre belirlenmesini sağlamaktadır. Buradan elde edilen çıktı yani işletmenin derecesi aynı zamanda işletme için bir finansal not oluşturmaktadır (Aras, 2007: 16).

İşletmelerin kredi derecelendirmesi öncelikle bankaları ilgilendirmektedir. Bankalar kendi sermaye yeterliliklerini hesaplarken bu derecelendirme notlarını kullanacaklardır. Bu derece notlarına göre krediyi kullandırıp kullandırmama bankaların kendi elindedir. Ancak bu süreç dolaylı bir şekilde işletmeleri de etkileyecektir. Bankalardan kredi almak isteyen otel işletmeleri de BASEL düzenlemeleri yürürlüğe girdiğinde kredi notlarına göre banka kredisi kullanabileceklerdir.

Geçmişten bugüne kredi derecelendirme çalışmaları oran analizi, trend analizi, dikey analiz, yatay analiz, fon akım analizi, nakit akım analizi, müşteri görüşmeleri gibi yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Günümüzde de bu analiz yöntemleri gerek bankalar gerekse derecelendirme kuruluşları tarafından hala kullanılmakla beraber daha objektif yöntemlerin uygulanabilirlik çalışmaları önem kazanmaktadır. Literatürde finansal oranlarla istatistiksel bir takım teknikleri birleştiren ve kredi talebinde bulunan işletmelerin başarısızlığını öngörmeyi amaçlayan çalışmalar da bulunmaktadır (Çonkar ve Vurur, 2008: 139).

Kredi derecelendirme sürecinde iyi not almak isteyen otel işletmeleri için de finansal oranların ve sektördeki konumlarının iyi olması önem arz etmektedir. Bu gelişmeye uyum sağlama adına muhasebe bilgi sisteminde şu faaliyetler yürütülmelidir:

- Bankalarla ilişkileri yakından takip edebilecek bu konuda uzman kalifiye personel istihdam edilmelidir.
- İşletmenin kredi derecelendirmede alacağı notun sürekli takibine imkân tanıyan bir muhasebe bilgi sistemi kurulmalıdır. Bu aynı zamanda risklerin erken tespitine de imkân tanıyacaktır.

3.7. Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim, bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun dönemde ortaklarına ekonomik değer yaratmasına imkân tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod ve uygulamalar olarak tanımlanabilir. Kurumsal yönetim, evrensel olarak kabul gören ana ilkeleri eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ışığında, işletmenin en yüksek performansını göstermesini, en kârlı, en başarılı ve en rekabetçi olmasını hedefler (Onay ve Vezneli, 2011: 167-177).

Genel kabul gören tüm uluslararası kurumsal yönetim yaklaşımlarında eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk kavramları temel kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada (Çolak, www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=63&fn=63.pdf&submenuheader=nul, Erişim Tarihi: 14.01.2014):

- Eşitlik: İşletme yönetiminin tüm faaliyetlerinde, pay ve menfaat sahiplerine eşit davranmasını ve olası çıkar çatışmalarının önüne geçilmesini ifade etmektedir.
- Şeffaflık: Ticari sır niteliğindeki ve henüz kamuya açıklanmamış bilgiler hariç olmak üzere, işletme ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle ve kolay erişilebilir bir şekilde kamuya duyurulmasını ifade etmektedir.
- Hesap verilebilirlik: Yönetim kurulu üyelerinin esas itibarıyla anonim şirket tüzel kişiliğine ve dolayısıyla pay sahiplerine karşı olan hesap verme zorunluluğunu ifade etmektedir.
- Sorumluluk: Yönetimin işletme adına yaptığı tüm faaliyetlerin mevzuata, esas sözleşmeye

ve işletme içi düzenlemelere uygunluğunu ve bunun denetlemesini ifade etmektedir.

Dinç ve Abidoğlu'nun yaptığı araştırmaya göre (2009) kurumsal yönetim anlayışı ile muhasebe bilgi sistemi arasında önemli derecede pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Bu kapsamda otel işletmelerinde kurumsal yönetim anlayışının başarılı bir şekilde uygulanması ve yaşanan sorunlara çözümler sunulabilmesi amacıyla muhasebe bilgi sisteminde şu faaliyetler yürütülmelidir:

- Tüm ortakların işletmeye ilişkin finansal raporlara daha rahat ulaşımını sağlayacak "Extensible Business Reporting Language" (XBRL) mantığında bir yapı oluşturulmalıdır.
- Zamana ve kişiye göre farklı muhasebe uygulamalarının önüne geçmek için işletmeye özgü muhasebe el kitapçığının oluşturulması gerekmektedir.

3.8. Muhasebe Standartları

Muhasebe bilgi sisteminden elde edilen bilgilerin, kullanıcıları için beklenen fonksiyonu yerine getirebilmesi ve işletme faaliyetlerine ilişkin sağlıklı bilgiler aktarabilmesi, benzer olayları benzer şekilde ifade etmesi, ürettiği bilgilerin doğru, güvenilir, anlamlı, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olması belirli muhasebe standartlarına göre hazırlanması ile mümkün olabilir (Bağcı, 2002: 23).

Muhasebe standartları muhasebeci tarafından hangi nitelikte işlemlerin ve olayların, hangi değer üzerinden kaydedileceğini, sınıflandırılacağını ve hangi raporlarla beyan edileceğini belirleyen kurallardır (Marşap ve Kurt, 1997: 228).

Bu bağlamda dünya çapında kullanılacak tek bir finansal raporlama setinin oluşturulmasının işletmelere sağlayacağı katkılar şöyle sıralanabilir (İbiş ve Özkan, 2006: 27):

- İşletmeler açısından farklı muhasebe uygulamalarından doğan ek maliyetler ortadan kalkacaktır.
- Yatırımcılar ve borç verenler açısından yatırımların taşıdığı riskler nedeniyle artan yüksek faiz maliyetleri azalacaktır.
- Uluslararası piyasalardan fon toplamayı veya borçlanmayı amaçlayan işletmelerin finansal tablolarını ilgili ülke uygulamasına dönüştürme zorunlulukları azalacaktır.
- Çokuluslu işletmelerin finansal tablolarının konsolidasyonu, uluslararası faaliyetlerin performansının değerlendirilmesinde fayda sağlayacaktır.

Günümüzde muhasebe standartlarının uygulama alanı istisnalar hariç olmak üzere otel işletmelerini kapsamamaktadır. Muhasebe standartları kapsamına girmek için otel işletmelerinin ya borsaya kote olması ya da belirli kriterleri aşmaları gerekmektedir. Bu kriter şöyledir:

Tek başına veya bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile birlikte aşağıdaki maddelerden en az ikisini iki yıl üst üste sağlayan sermaye şirketleri izleyen hesap döneminde muhasebe standartlarına tabi olurlar. 2013 yılı için aktif büyüklüğü 150 milyon TL ve üstü, yıllık net satış hâsılatı 200 milyon TL ve üstü, çalışan sayısı 500 ve üstü.

Bu gelişmeye uyum sağlama adına otel işletmelerinin muhasebe bilgi sistemlerinde şu faaliyetleri yürütmeleri gerekmektedir:

- Muhasebe standartları hakkında genel bir farkındalık oluşturulmalıdır.
- Seçilmiş bazı personelin bu konuda daha detaylı bilgiye sahip olması sağlanmalıdır.

3.9. Sermaye Piyasaları

Otel işletmelerinin kaynak ihtiyacını giderme noktasında geleneksel yöntemlerin ötesinde kü-

resel dünyanın getirdiği yeni alternatif finansman yöntemlerini göz önüne almaları gerekmektedir. Bu tekniklerden birisi de Borsa İstanbul (BIST) bünyesindeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelere (KOBİ) yönelik gelişen işletmeler piyasasıdır. Bu piyasanın işletmelere sağlayacağı getirileri şöyle sıralamak mümkündür (Acar ve Aktürk, 2009: 1486).

- Kredi piyasasında meydana gelecek değişimler göz önüne alındığında kaynak sıkıntısı çeken otel işletmeleri için bir alternatif olabilir.
- Bu piyasaya kote olacak işletmenin yerine getirmek zorunda olduğu şartlar, işletmenin kurumsallaşmasına yardımcı olacaktır.
- İşletmenin bu piyasaya kote olarak isminin duyulması ve pazarlama faaliyetlerinin kolaylaşması mümkün olacaktır. Sektörde itibar kazanacaktır.
- Bu piyasa aracılığı ile öncelikle bölgesel bazda potansiyel yatırımcılar ile buluşarak küresel bazdaki yatırımcılara açılma noktasında bir basamak kat etmiş olacaklardır.

Günümüzde borsaya kote olmuş otel işletmesi sayısı çok azdır. Sermaye piyasalarına girmek isteyen yeni otel işletmelerinin de muhasebe bilgi sistemlerinde hazırlık amaçlı olarak şu faaliyetleri yürütmeleri gerekmektedir:

- Gelişen işletmelere piyasası hakkında genel bir farkındalık oluşturulmalıdır.
- Seçilmiş bazı personelin özellikle finans alanında daha detaylı bilgiye sahip olması sağlanmalıdır.

3.10. Yalın Üretim

Yalın üretim, en az kaynakla, en kısa zamanda, en ucuz ve hatasız üretimi, müşteri talebine de birebir yanıt verebilecek şekilde, en az israfı ve

nihayet tüm üretim faktörlerini en esnek şekilde kullanıp potansiyellerin tümünden yararlanarak nasıl gerçekleştirebiliriz arayışının sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Okur, 1997: 27).

Yalın üretim esas itibarıyla üretim işletmeleri ile özdeşleşmiş olsa da hizmet sektöründe de bazı işletmelerin bu yöntemi benimsedikleri görülmektedir (Kanakana, 2013: 517-6).

Yalın üretimi uygulayan işletmelerin doğru finansal verilere ulaşması için muhasebe sistemlerinin de yalınlaşması şarttır. Yalın muhasebenin amacı; yalın üretimi aktif olarak uygulayan ve devam ettiren işletmelere faydalı bilgiler sağlamaktır. Uygulamada yalın üretime ait muhasebe işlemlerinin geleneksel yöntemlere göre yapılması finansal raporlamada sıkıntı yaratmaktadır. Çünkü geleneksel yöntemler yığın üretimi desteklemektedir ve bu yöntemlerin yalın üretimi uygulayan işletmelerde kullanılması sakıncalıdır (Ertuş ve Arslan, 2010: 39). Bu üretim anlayışını benimseyecek otel işletmelerinin de bu doğrultuda muhasebe bilgi sistemlerini şekillendirmeleri, bu konuda uzmanlaşmış personel istihdam etmeleri gerekmektedir.

4. SONUÇ

Dünyada meydana gelen güncel gelişmeler otel işletmelerinde muhasebe bilgi sistemini yakından ilgilendirmektedir. Bu gelişmelerin bir kısmı muhasebe bilgi sistemini doğrudan, bir kısmı da dolaylı olarak etkilemektedir. Doğrudan etkileyen değişimleri bağımsız denetim, çok boyutlu performans ölçüm sistemleri, kredi derecelendirme, muhasebe standartları, USALI ve yalın üretim, dolaylı olarak etkileyenleri ise bilgi teknolojileri, çevreye duyarlılık, kurumsal yönetim ve sermaye piyasaları şeklinde sıralamak mümkündür.

Bu gelişmeleri genel olarak incelediğimizde, personelin eğitilmesi, donanımın ve kayıt araçlarının değişime uyum sağlayacak şekilde gelişti-

rilmesi, yönetimin ihtiyaç duyacağı raporların araştırılması ve günceli yakından takip etmek faaliyetleri ön plana çıkmaktadır.

Otel işletmesinin bünyesinde söz konusu gelişmelerin muhasebe bilgi sistemine etkileri üniversitelerden veya özel sektörden uzman kişilerle beraber ayrıntılı bir şekilde tartışılmalı ve değişime uyum sağlama yolları çalışmadaki bilgilerde dikkate alınarak araştırılmalıdır.

Diğer bir husus personelin günceli yakından takip etmesini sağlamak amacıyla lisans tamamlama ve lisansüstü eğitim desteklenmelidir.

Bu faaliyetler muhasebe bilgi sisteminin etkinliğini arttıracak, yönetimin ve ilgili diğer tarafların daha sağlıklı kararlar alabilmesi için uygun bir zemin hazırlayacaktır. Aksi takdirde değişime gösterilecek direnç işletmeler için uzun vadede başarısızlık sonucunu doğurabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Durmuş ve Aktürk, Ahmet, (2009), **Küreselleşen Finans Piyasalarında KOBİ'ler için Alternatif Bir Finans Yöntemi: KOBİ Piyasası**, Uluslararası Davraz Kongresi, s.1479- 1487.
- Acar, Durmuş, Aktürk, Ahmet ve Coşkun, Ahmet, (2013), **Gönüllüden Zorunlu Bağımsız Denetime Geçişin Aile İşletmelerinde Kurumsal Yönetime Etkileri**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:34, s.115-124.
- Aktürk, Ahmet ve Özgür, Ersan, (2011), **Otel İşletmelerinde Bir Faaliyet Denetim Aracı Olarak Kurumsal Karnenin Uygulanabilirliği**, Muhasebe Finansman Dergisi, Nisan 2011. s.17-32.
- Aktürk, Ahmet, Akcanlı, Fatma, Şenol, Hasan ve Akyüz, Yılmaz, (2012), **Muhasebe Standartları Bağlamında Otel İşletmelerinde Çevre Muhasebesi**, Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:8, Yıl:8, Özel Sayı, s.87-108.
- Aras, Güler, (2007), **Basel II sürecinde Kobi'ler İçin Yol Haritası**, Deloitte CEO/CFO Serisi, www.deloitte.com, Erişim Tarihi: 20.01.2014.
- Bağcı, Hamdi (2002), **Ulusal Muhasebe Standartları ve Uluslararası Standartlarla Uyum**, XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi, Bildiriler Kitabı.
- Bekçi, İsmail ve Ömürberk, Vesile, (2007), **Bilgi Teknolojilerinin Muhasebe Bilgi Sistemi Uygulamalarına Etkisi Ve Konya Gıda Sektörü Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt:56, Sayı: 2, s.95-120.
- Can, Vecdi ve Alper, Ceyhan, (2004), **Muhasebe Paket Programları**, Sakarya Kitabevi.
- Ceran, Yunus ve Bezirci, Muhammet, (2011), **Pazarlama Bilgi Sistemi - Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisine Stratejik Bir Yaklaşım: Stratejik Pazarlama Muhasebesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 26, s.103-115.
- Çelen, Erol, (2001), **Bağımsız Denetimin Önemi, Yararları ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi**, <http://www.ism-mmo.org.tr/htmldergikonu.asp?id=2359&did=2&dad=mali> çözüm dergisi sayı:55, Erişim Tarihi:14.01.2014.
- Çolak, Ender, (2008), **Kurumsal Yönetim Uyum ve Raporlama**, www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=63&fn=63.pdf&submenuheader=nul. Erişim Tarihi: 20.01.2014.
- Çonkar, Kemalettin ve Vurur, Serap Yolaş (2008), **Türkiye'de KOBİ'ler Derecelendirilme Notu Almalı mı?, Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİ'lerde Genel Durum Değerlendirmesi: Sorun ve Çözüm Önerileri** Bildiriler Kitabı, İzmir Ekonomi Üniversitesi.
- Diñç, Engin ve Abidoğlu, Hasan, (2009), **İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB 100 Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, s.157-184.
- Drucker, Peter F., (1998), **Yeni Örgütün Ortaya Çıkışı**, Metal Sanayicileri Sendikası Yayınları, Harvard Business Review.
- Fidelio Opera Sürümü İle Muhasebe Bağlantısı Dökümanı**, (2008), http://www3.dogus.edu.tr/memek/operasem/Opera_Muhasebe_iliskisi_New.doc, Erişim Tarihi: 14.01.2014.
- Güvemli, Oktay ve Gökdeniz, Ümit, (1996), **Çevre Muhasebesindeki Gelişmeler**, MÖDAV Bülteni, Sayı 4, s.23-25.
- Ivankovic, Gordana ve Jerman, Mateja, (2010), **The Use of Decision Making Information: A Comparative Exploratory Study of Slovene Hotels**, Fall, Managing Global Transitions 8 (3): s.307-324
- İbiş, Cemal ve Özkan, Serdar, (2006), **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Genel Bakış**, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:74, s.25-43.
- Hall, James A., (2013), **Accounting Information Systems**, 8. Baskı, South-Western Cengage Yayınları, Ohio.

- Kanakana, Grace, (2013), **Lean in Service Industry**, SAIEE25 Proceedings, Stellenbosch, South Africa, s.574-1-6.
- Karakaya, Mevlüt, (1994), **Muhasebe Bilgi Sistemi ve Bilgi Teknolojisi**, Yay Yayınları, Ankara.
- Kaval, Hasan, (2008), **Muhasebe Denetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Lamelas, José ve Filipe, J. António, (2012), **Co-Leadership and Hotel Management. The Account Systems USALI and BSC to Improve Effectiveness and Efficiency, The Portuguese Case**, Int. J Latest Trends Fin. Eco. Sc., Vol-2 No. 4, s.286-297.
- Marşap, Beyhan, ve Kurt, Ganite, (1997), **Muhasebe Standartlarının Farklı Eğitim Düzeylerinde Müfredat ve Kapsam Açısından İncelenmesi ve Bir Model Önerisi**, Türkiye XVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Antalya.
- Mndzebele, Nomsa, (2013), **The usage of Accounting Information Systems for Effective Internal Controls in the Hotels**, International Journal of Advanced Computer Technology, Volume 2 Issue 5. s.1-3
- Okur, Ayperi S., (1997), **Yalın Üretim – 2000’li Yıllara Doğru Türkiye Sanayi İçin Yapılanma Modeli**, Söz Yayınları, İstanbul.
- Onay, Meltem ve Vezneli, Zeynep, (2011), **Aile Şirketlerinde Kurumsallaşamama ve İkinci Kuşağın Duyarsızlığı**, Yönetim ve Organizasyon Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, s.167-177.
- Romney, Marshall B. ve Steinbart, Paul John, (2006), **Accounting Information System**, Addison-Wesley, 10. Baskı, New York.
- Speckbacher, Gerhard, Bischof, Juergen ve Pfeiffer, Thomas, (2003), **A Descriptive Analysis on the Implementation of Balanced Scorecards in German-Speaking Countries**, Management Accounting Research, Vol 14, Issue 4, s.361-388.
- Stephen A. Moscovice ve Simkin, Mark G., (1987), **Accounting Information System**, John Wiley&Sons, New York.
- Sürmeli, Fevzi ve diğ., (2001), **Muhasebe Bilgi Sistemi**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:532.
- Yıllancı, Münevver, (2001), **Muhasebe Bilgi Sistemi, İç Kontrol ve Verimlilik Üçgeni**, Muhasebe Bilim ve Dünya Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, s.37-50.

